

שלום רוב

אחרי אור - קצרים עזר

כס"ג

לא תגנובו יט, יא

מעשה שהיה באדם אחד שניגש ברחוב לטלפון ציבורי כדי לשוחח עם ביתו. והנה, כאשר הכניס האיש מטבע וביקש לחייג את המספר "בלע" הטלפון את המטבע ללא כל אפשרות חיוג נוספת.

לימים נתקל אותו אדם בטלפון ציבורי מקולקל ממנו ניתן היה לבצע שיחות בלא כל הכנסת מטבע. הסתפק אותו אדם האם מותר לו לבצע שיחה אחת כנגד אותו המטבע ש"נבלע" לו בעבר.

מכיון שהדבר לא היה ברור לו אם הוא מותר או אסור, פנה האיש לגאון רבי יעקב ישראל קניבסקי, ה"סטייפלער", ושאל אותו מה ההלכה בענין זה.

אל לך לעשות כך - הורה לו ה"סטייפלער" - חז"ל מלמדים אותנו שאם אדם גנב ממך את ארנקך, אל "תגנוב" אותו ממנו בחזרה אף שהוא רכושך, כי אם כך תעשה תרגיש מעין הרגשה של גנב... תבע אותו לדין תורה אך אל תעשה דין לעצמך!

גם כאן - סיים ה"סטייפלער" - אף שהיה ניתן לומר שהדבר מותר מעיקר הדין, אולם מעשה זה משחית את הנפש הטהורה בכך שהוא מרגיל אותה במעשה שיש בו מן הדומה לגניבה... יש להמנע מכך!

רשבים (יג) וכסהו בעפר, כי אז לא יהא ראוי לאכילה.

1
ה'תש"ג
ע"פ
א"ח

2

בבאור מדת הפרישות

4) אור שמים

ע"פ

הפרישות הוא תחילת החסידות. ותראה שכל מה שבארנו עד

צמח הוא מה שמצטרף אל האדם לשיהיה צדיק ומקבל

ולקבלה הוא לשיהיה חסיד. ונקצא הפרישות עם החסידות

הוא כמו הזהירות עם הזריזות, שזה בסוד מרע וזה בצעשה

טוב. והנה כלל הפרישות הוא מה שאמר ז"ל (יבמות כ. א):

קדיש עצמך במתן לך, וזאת היא הוראתה של הפלה עצמה

פרישות, רוצה לומר, להיות פורש ומרחיק עצמו מן

הדבר, והיני, שאוסר על עצמו דבר התר, והפננה בזה לשלא

יפגע באסור עצמו והענין, שכל דבר שיוכל להגדר ממנו

גרמת רע אף-על-פי שעכשו אינו גורם לו וכל-שכן שאיננו

רע ממש, ירחק ויפרוש ממנו.

והתבונן ותראה שיש גאון שלש מדרגות: יש האסורים

עצמם, ויש סיגותיהם והם הגזרות והמשמרות שגזרו

חכמינו ז"ל על כל ישראל, ויש ההרחקים שמשל על כל

פרוש ופרוש לעשות להיות פונס בתוך שלו ובונה גדרים

לעצמו, והיני, להניח מן ההתרים עצמם שלא נאסרו

לכל ישראל ולפרוש מהם כדי שיהיה מרחק מן הרע

הרחק גדול.

1) ככר ח) מצאתי עוד סיג בדלוגיותא ברשבים ע"פ יקרא י"ג י"ג שכתוב בטעם מלוח כיסוי כרס שכול כדי שלא יבואו לאכלו שאם מכסין אותו בעפר אין ראוי עוד לאכילת ולא יבואו לאכלו ע"פ שכן כוונתו אם שאין כן ממש לשיט ויכ"ג גם ככלי יקר אם טעם זה וחי"ג י"ג מדוע אין

2) גם ככמס טעון כיסוי לפי בטעם חסר ולא רחב ז"ל ככנוף בטעם חסר כגון קרמו ברשבים ז"ל וכסו ככרחה ככר ברשבים ז"ל אם כן בפשטא דקרא דכתיב על כן אמרתי לבני ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם והגר כגון בחובבם לא יאכל דם ואם אדם מכני ישראל ומן סגור בחובבם אשר יוד יוד חסר או טוף אשר יאכל ושקף את דמו וכסו בטעם וספן ברשבים ז"ל רבך וכסו בעפר מוסב ארשיל מניי שחסיד ככחוב שלא לאכול דם וסמך לו שטבור זה יכסו כרס בטעם אחרי שפיתו כדי שלא יכסו ראוי לאכילה ולא יבואו לאכלו ע"פ ברשבים וחרחם שכן כוונתו. וכל דברי ברשבים ז"ל ע"פ ככחמיים כוונתו בכס לפשטו של תקרא ממש וכעוד גמזין בפירושי.

3) ע"פ ט"ז

11

16

1

5) אורי פיוק שמשח'א

ביאור הדברי יואל במשנה בתחילת אבות

1 ויעויין בספר דברי יואל על פרקי אבות (עמ' יג, יד) שכתב לבאר על פי זה המשך דברי המשנה (שם) הם אמרו שלושה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה, דהנה יסוד ושורש שלושה דברים הללו יש לומר שהוא ג"כ תלוי במידת הענוה, והוו מתונים בדין היינו כפי המבואר בגמרא (סנהדרין ז:): דריש בר קפרא מנא הא מילתא דאמר רבנן הוו מתונים בדין, דכתיב (שמות כ, כג) לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' וסמך ליה (שם כא, א) ואלה המשפטים וגו', וכתב שם כמהרש"א ז"ל דהכוונה שאל יסמוך האדם בהוראתו על גודל מעלתו וידעיתו בתורה, אלא יהיה מתון בדין להוציא משפט צדק, וזהו שאמר ולא תעלה במעלות על מזבחי וגו' ואלה המשפטים, שלא יסמוך על מעלתו בהוראות המשפטים עכתו"ד, ונמצא לפי זה דמתניית בדין הוא מצד הענוה.

וכן על מה שאמרו והעמידו תלמידים הרבה' הגה כתב הרע"ב אם העמדת תלמידים בנערותך תעמיד גם בזקנותך וכו', והמכוון בזה דבאמת ענין הרבצת התורה לתלמידים הוא גם כן בגדר זכות הרבים, שעל ידי זה אין חטא בא על ידו, ועל כן אמר שלא יאמר שדי לו במה שהעמיד תלמידים בנערותו, שאז זקוק ביותר לזכות זיכוי הרבים, שלא להגיע לידי חטא, מה שאין כן כאשר עברו רוב שנותיו אשר בין כך מובטח לו שלא יחטא, אלא והעמידו תלמידים הרבה בנערותך ובזקנותך, שיעמוד לך תמיד זכות זיכוי הרבים. ונמצא לפי זה שוהעמידו תלמידים הרבה הוא בגדר מדת הענוה שאל יאמין בעצמו עד יום מותו.

2 וכן יש לומר כמה שאמרו ועשו סייג לתורה, דזהו גם כן משורש הענוה, דענין הגדר והסייג מורה על שפלות ערך האדם שיתכן בו הטעות והחטא.

ולפי זה מבואר קשר הענינים בדברי המשנה, כי לצד שקיבל משה רבינו התורה מסיני, על ידי גודל ענוותנותו, אנו למדים שלשה דברים מהללו, שיסוד שורשם הוא גם כן מטעם מידת הענוה עכ"ד.

6) ז"ל השלמה

(יחיה) ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'.

1 וברש"י הביא דברי הספרא וחי בהם לעולם הבא שאם תאמר בעולם הזה והלא סופו הוא מת, עכ"ל, וכן תרגם אונקלוס וחי בהון לחיי עלמא. וקשה שהרי מהאי קרא למדו חז"ל (סנהדרין עד. ויומא פה:): שעל כל עבירות שבתורה יעבור עליהם ואל יהרג [חוץ מהג' חמורות והעברת הדת בפרהסיא] שנאמר "וחי בהם" ולא שימות בהם, ואם כן כוונת הקרא וחי בהם בעולם הזה, ואיך תעלנה כאחד אלו שתי הדרשות אשר לכאורה נראות כהפכיות.

2 אמנם קושיא זו מושרשת בטעות, שכאשר נתבונן נראה שאין חיי העולם הזה וחי העולם הבא שני הפכים בעצם, אלא שניהם עולים בקנה אחד והוא חיים של דביקות אבהורא ית"ש, וכל ימות האדם אם מתנהג על פי התורה וממלא חובתו הרי נעשה מחובר לקודש, ואין בין עולם הזה לעולם הבא אלא שבעולם הנצחי הוא בלתי גופני ונהנה מזיו השכינה לעולמי עולמים. ועיי' בדברינו בפרשת צלגה ערופה (שופטים כא, ד).

3 ומן הרש"י הירש זצוק"ל פורש הפסוק (בראשית ביז): "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", אשר כל הלומד שואל הרי לא מת בו ביום, וכתב שמצינו שגלות במקום מיתה ולכן ההורג בשוגג גולה שענין הגלות הוא מיתה בזעיר אנפין, שאין המיתה ענין כלות המציאות אלא השתנות מקום רוח האדם מהכא להתם. ולכן בקיום "ויגרש את האדם" (שם ג, כד) נתקיים ענין מיתה, עיי"ש ביותר ביאור.

4 ובימי חורפי שאל אותי ה"חפץ חיים" זצוק"ל: מה אתה מכוון בעת עלייתך לקרות בתורה באמרך "וחיי עולם נטע בתוכנו" ומרוב פחד לא עניתי כלום, ואז שאל "איפה תהיה בעוד חמש מאות שנה", וענה בעצמו "מיטיץ רבונו של עולם" [עם הקב"ה], והמשיך "ובעוד חמשת אלפים שנה? ובעוד חמש מליון שנה?" ואמר שוב "מיטיץ רבש"ע", והסביר שזהו "וחיי עולם - דייקא - נטע בתוכנו", שבתוכנו - אנחנו אלה פה היום - נטע חיים בלי סוף ובלי גבול והיינו הדביקות אתו ית"ש.

5 וממילא אין כאן קושיא שכוונת "וחי בהם" היא על כללות החיים בתחלה בעלמא הדין, ושפיר דרשינן ולא שימות בהם, ויעבור ואל יהרג, וגם "וחי בהם" לעולם הבא, שהקב"ה

2

46

ל' היום
הרעם

V. 17. "On the day that thou eatest thereof thou must die". Probably only: you are liable to death, for actually they did not die immediately, but rather as a result of their non-observance of the divine prohibition, death was to be their ultimate fate. The exact nature of death is recognized, even to-day, as a problem of physiology which is still not solved.

One day, when mankind will ultimately have worked its way completely back to God, we are told that death will disappear from the world (Is. XXV,8) According to the teaching of the חכמים this period would have started for Israel with תורה חרה, if Israel would only have fulfilled God's Laws with absolute devotion (1"ע, 5, a). But it is possible that the decree מות תמות was actually carried out immediately. For we do find elsewhere too that banishment from home takes the place of, and is imposed in lieu of the death penalty, as for instance in the case of Cain, and with the unpremeditated manslaughter. Banishment from home is death on a reduced scale. Death itself is not a termination of existence, but only a termination of existence here. And so banishment from Paradise may have been death in a milder form. For we can form no conception of what life in גן is really like. Between that and the ordinary life out in the world there may be such a break, such a gulf, that the transition from one to the other may have been not dissimilar to our departure from this world to the next world.

[קצב] איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו וכו'. (א) עיין בפירש"י כאן: סמך שמירת שבת למורא אב, לומר אעפ"י שהוזהרתיך על מורא אב, אם יאמר לך הלל את השבת, אל תשמע לו, וכן בשאר כל המצות, ועיין בספר יעלת חן כאן בפרשתנו שדקדק, אמאי גלתה התורה הזאת לענין שמירת שבת, שאם יאמר לו אביו שיחלל את השבת לא ישמע לו, ומה נדע לשאר כל המצות, ולא גלתה זאת בנוגע לאחת משאר אזהרות התורה, שאם יאמר לו אביו שיעבור עלי לא ישמע לו, ומה נדע לשאר כל המצות, וגם לשמירת שבת, שאם יצוה לו לחלל את השבת לא ישמע לו.

(ב) ונראה לי בזה השערה נאותה, דאם היתה התורה מגלה זאת באזהרה אחרת, שאם יאמר לו אביו לעבור עלי לא ישמע לו, הוה אמינא דבשמירת שבת, אם יצוה לו לחלל את השבת ישמע לו, וע"כ הודיעה זאת התורה בשמירת שבת, שאם יצוה לו אביו לחלל את השבת לא ישמע לו, ומה נדע לשאר כל המצות דמכש"כ שלא ישמע לו, דהנה כידוע לא אסרה תורה בשבת רק מלאכת מחשבת, ומפאת זה על מלאכה שאינה צריכה לגופה אין חייבין לשטת ר"ש, וכדאיתא בחגיגה י" ע"א, ולפי המבואר במהרי"ק סי' קל"ז במלאכה שנעשתה בשבת מסתד עונש ליכא ג"כ איסור תורה ורק איסור דרבנן, משום דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ציי"ש שכתב בהא דאיתא ביבמות קכ"א ע"ב, דנכרי אמר לישראל קטול לי אספתא ושדי לחיאי בשבת, ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלוני, דאמרי לי בשל לי קדירה בשבת ולא בשיל לי וקטילתי, - דל"ה רק איסור דרבנן, דהא הישראל לא הי צריך לאותו בישול, כי אם להנצל ממיתה, הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מידי דהוה אהורג את המזיקים כדי שלא ימיתוהו, וא"כ הינ אם עושה מלאכה בשבת, כדי לקיים מצות כיבוד אב, כיון שאינו צריך לעצם המלאכה, ורק שעושה אותה כדי לקיים מצות כיבוד אב הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, דמה לי אם עושה מלאכה בשבת כדי להציל עצמו ממיתה, כהא דנמרא יבמות שהבאנו, או אם עושה מלאכה בשבת כדי להציל עצמו שלא יעבור על עשה, בין כך ובין כך אין לו צורך בעצם

8
ס"ב
וה"ל

3

המלאכה, ורק שעושה אותה מחמת פחד ויראה, והוא זמנא שיהי רשאי לחלל שבת כדי לקיים מצות כיבוד אב, ולא עבד איסורא מהית דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, וקמ"ל קרא שלא ישמע להאב, דאין המצוה לשמוע להאב, רק היכי דליכא נדנוד איסורא, אבל במקום שיש נדנוד איסורא, ליתא למצות כיבוד אב, ואם ליתא למצוה שוב קעבד איסורא, (כי הדבר מתהפך כחומר חותם, אם יש מצוה ליכא איסורא, דהוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואם ליכא מצוה שוב יש איסורא, דאם ליכא מצוה ע"כ הוא עושה המלאכה מרצונו, שוב הוה מלאכה הצריכה לגופה). ולפי"ו אם בשמירת שבת שהי' מקום לומר שישמע לדברי האב, אמרה תורה שלא ישמע לדבריו, מכשיכ בשאר אזהרות, שאין שום סברא שישמע לו לעבור על דברי תורה. || בוראי לא ישמע לו, אבל אלו היתה התורה מגלה זאת באחת משאר אזהרות, שאם אביו יצוה לו לעבור על דברי תורה לא ישמע לו, לא הוה ידענין עוד דגם בשמירת שבת, אם יצוה לו אביו לחלל את השבת לא ישמע לו, כיון דבשמירת שבת יש סברא שישמע לאביו, אף שבשאר אזהרות אי"צ לשמוע לו, אם יצוהו לעבור על דברי תורה, וע"כ גלתה זאת התורה בשמירת שבת וק"ו לשאר מצות.

(9)
pe

(ד) ובוה אני אומר רעיון נחמד ונפלא בישוב מה שיש לדקדק טובא, פדוע אמרה תורה דבר זה, שאם האב מצוה את הבן שיחלל את השבת לא ישמע לו, אצל הציווי על מורא האב, כמו שנאמר בפרשתנו, איש אמו ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו, ודרשינן שאם אמר לו אביו שיחלל שבת אל ישמע לו, ולא אמרה זאת אצל הציווי על כיבוד אב דקדים שנאמר עוד בעשרת הדברות, דאם האב מצוה לחלל שבת אל ישמע לו, דבוה ליתא למצות כיבוד אב, וזה דקדוק עצום. ולדבריני למעלה י"ל בזה רעיון נכבד, עפ"י מה שחילק מו"ז מאוה"ג זצלה"ה בספרו הא"ח סי' ל"ד אות ח', דע"כ לא כתב המתרי"ק שהכאנו למעלה, דמלאכה שנעשתה בשבת מחמת פחד ויראת העונש הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, רק במלאכה שנעשתה מחמת יראה ופחד, כדוגמא שמוכא בגמרא דיבמות שהזכרנו למעלה, שהנכרי אמר לישראל שיבשל לו בשבת, ואם לא יבשל יהרגנו, שמלאכה כזאת הוה אמנם מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמו הורג את המזיקין כדי שלא ימיתוהו, אבל מלאכה שנעשתה מחמת אהבה, אף שאין צורך בעצם המלאכה, הוה מלאכה שצריכה לגופה עיני"ש, והפסברא זכה וברורה והיא כקילורין לעינים, דאם עושה מלאכה מחמת יראה, הנה באמת אין לו חסך בעצם המלאכה, ואלו הי' בכחו לפטור עצמו ממנה הי' פוטר עצמו, ורק שהוא מוכרח לעשותה, ולכן הוא עושה אותה, וע"כ הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל אם עושה מלאכה מאהבה כלומר מאהבתו את זה שצוהו לעשות המלאכה, הנה יש בו חסך בעצם המלאכה, כי זה רצונו למלאות חסך האיש שצוהו, ושפיר מקרי מלאכה שצריכה לגופה, ולפי"ו אם אומר האב להבן שיחלל את השבת והוא שומע לו, יש חילוק מאיזהו מצוה הוא עושה זאת, אם עושה זאת מחמת כיבוד אב או מחמת מורא אב, דאם עושה זאת מחמת כיבוד אב, הוה כעושה מאהבה, שזה הוא ענין כיבוד אב שאיב את אביו וחפץ לעשות רצונו, וא"כ הוה מלאכה שצריכה לגופה ויש בזה חילול שבת, אבל אם עושה זאת מחמת מורא אב, הוה כעושה מיראה, וא"כ הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, וממילא ליכא בזה חילול שבת, ולפי"ו אילו כתבה התורה דבר זה, שאם אומר האב להבן שיחלל שבת לא ישמע לו אצל הציווי על כיבוד אב, הוה אמינא דרק אם עושה הבן זאת מחמת כיבוד אב הוה כ"ד א ישמע לדברי האב, דאם עושה מחמת כיבוד אב, הוה אמנם בגדר חילול שבת, דמחמת כיבוד אב הוה כעושה מאהבה, והוה מלאכה הצריכה לגופה, אבל אם עושה מחמת מורא אב, שפיר רשאי לציית לאביו ולחלל שבת, דמחמת יראה הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא קעבד איסורא, וקמ"ל קרא שגם מחמת מורא אב לא ישמע לאביו ולא יחלל שבת, והענין יקר.

1b

6

11

16

21

26

31

(4)

1 (ג) זה כדי להקל על העשיר צוה ה' להלות לעני ורק אח"כ, אם יראה שא"א לנבות ממנו, ימחול לו, וע"י בהדוה"ד ח"ב ד' "ההתדמות לבורא" דברים ערבים בזה). וכדי להקל על בעה"ב להפריש חלק מחבואות שדחו ולתת אותו לעניים. בא הציווי לתת להם את הגרוע, את העוללות ופיאת הסדה; ובעה"ב יתן אל לבו ויאמר, הרי "מוצלת" אני, ואם היתה פאת השדה שייכת לי, לא היו דורסים אותה כ"כ; ואם היו הענבים האלה מגיעים לחלקי, בדאי היו טובים עם כתף ונטף, אלא שהם שייכים לחלק העני והוא "לא-יוצלת" ולפיכך הם רעים; וכן יאמר אל לבו, למה נפלה השבלת מידי החזקה, למה שכחתי את העומר, הרי חרוץ אני במלאכתי וגם שכחה אין לפני? אלא שמן השמים הראו לי, שאין זה אלא חלקו של עני. וע"י חשבונות כאלה יקל עליו לתת מתנות עניים.

(10) חסד ורחמים

1 (ט) לא תכלה פאת שדך לקצר. התורה חיבה אותנו במתנות כהונה ובמתנות עניים, אבל לכהנים מצווים אנחנו לבחור את הטוב והמובחר שבפירות הארץ; כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן... 10 לך נחתים" (במדבר י"ח). "ולא תשאו עליו חסא בהרימכם את חלבו ממנו" (שם). ובמתנות עניים בחרה התורה בעצמה לתת לעני ולגר את הגרוע; את העוללות, ענבים שאין להם לא כתף ולא נטף (פיאה פ"ו). וכן להניח פיאה בסוף השדה, במקום דריסת רגלי אדם ובהמה, שבודאי מקלקלים הם שם את התבואה. ומה בין מתנות כהונה למתנות עניים? ונראה, שירדה תורה לסוף דעתו של אדם, שקשה עליו להפריש חלק מהונו ולתת לאחרים. וכשהוא נותן תרומות ומעשרות לכהנים ולנבים, הוא מתחשב בכ" דברים: א) שהכהנים והלוים לא לקחו חלק בארץ, וממילא חלק מאדמתו ומפריה מגיע להם; ב) שמה שהוא טרח ועבד את חלק הכהנים והלוים, עבדו הם גם בעדו את עבודת ה' באהל מועד; ומפני שעבודתם היא כבוד שמים, עליו לכבד את משרתי ה' בטובים ושמנים שבפירותיהו. אבל העני הזה, חושב בעה"ב, שקבל גם הוא חלק בארץ ורק עצלמו" גרמה לו, שיורך מנכסיו, וגם עתה הוא הולך בטל ומסבב על הפתחים ואינו מחפש עבודה, ולמה לי לעבוד בשבילו? אבל ה' יודע מחשבות אדם, כי המה הכל, ובאמת אין עניות מן העצלות ואין עשירות מן המרץ, אלא שכך גזר ה', שהי' עשירים ועניים בעולם, ואילו אם כל בני האדם יתמידו במלאכתם, לא יחדל אביון מקרב הארץ, וה' מוסר, מפני 6 לטעמים נסתרים מאתנו, את פרנסת העניים לעשירים, וכבר דרשו כמין חומר את המקרא: "אם כסף - אם יש לך כסף יותר מפרנסתך - תלוה - לעני, כי עליך להסיק מזה, ש"את העני" - חלקו של העני - עמד", הופקד אצלך, ועליך להתחזר לו את הפקדון הזה בתור הלואה ואח"כ, אם לא יהי' לו מה לשלם, - בתור מתנה ע"י שמיטה או סתם מתנה

(11) חסד ורחמים

1 ואהבת לרעך כמוך (יט, יח). "ואהבת לרעך כמוך" ר"ע אומר זה כלל גדול שבתורה" (ירושלמי נדרים ט, ד). מצות עשה זו היא, "כלל גדול בתורה" כי היא כוללת כל המצות של בין אדם לחברו האמורות בתורה שהנן בבחינת קום ועשה. התורה בפרשתנו הקדימה לכלל גדול זה מצות לא תעשה רבות של בין אדם לחברו, שהנן בבחינת שב ואל תעשה, כי רק כאשר אדם מקיים בשלמות את הסור מרע ביחס לחברו, יוכל להתרומם לדרגה עילאית של ועשה טוב עד כדי קיום, "ואהבת לרעך כמוך", שירגיש שחברו הנהו ממש חלק בלגני - אונטרלי - של עצמו.

1 הלל, כשבא אצלו הנכרי ואמר לו גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה על רגל אחת, אמר לו מה דעלך סני לחברך לא תעביד, ואידך זיל גמור (שבת לא). הלל לא אמר לגר את הצד החיובי, את הקום ועשה שכתוב בתורה, "ואהבת לרעך כמוך", אלא א"ל את הצו השלילי, את השב ואל תעשה, כי צריך שהגר יקיים בשלמות את הסור מרע ביחס לאנשים, ואידך, היינו המצות המעשיות של בין אדם לחברו, זיל גמור, בהדרגה הוא ילך וילמוד, ילך ויתרגל להגיע אל, "ואהבת לרעך כמוך" הכלל הגדול שבתורה.

1 בזה יובן מה שהנכרי אמר להלל: "גיירני ע"מ שתלמדני כל התורה כולה על רגל אחת". כי התורה נשענת על שתי רגלים, רגל אחת מוגדרת בגדר המצות שהנן בבחינת סור מרע, ורגל שניה מוגדרת בגדר המצות שהנן בבחינת ועשה טוב, הנכרי רצה שהלל יסביר לו בראשונה מה שעליו לעשות ברגל של סור מרע, ואכן הלל נענה לו וא"ל כלל תמציתי של סור מרע, בידעו כי הרגל של סור מרע תציעידהו מהר גם ברגל השנית של ועשה טוב.

1 בשבת (ק"ט) אמרינו: "לא חרבה ירושלים אלא בשביל שלא הוכיחו זה את זה". 2-אנשי ירושלים בקרו והשמיעו זה לזה דברי תוכחה קשים בדברים בוטים כמדקרות חרב, השנאה גברה ביניהם שהביאה את החורבן, לו היו מוכיחים זה את זה בדו שיח והתדברות הודית, בשלום ובריעות, בצורה המשתמעת מהמלה תוכחה, היינו שהיו מוכיחים להם כי מעשיהם אינם טובים או היו הלכות מתקרבים זה את זה והבית, העם והארץ היו נשארים על מכונם.

(12) כ"א כ"ו כ"ט

1... וכן מה שאמר בכאן ושמו עליה אויביכם". היא בשורה טובה 78 מבשרת בכל הגליות שאין ארצנו מקבלת את אויבינו. וגם זו ראייה גדולה והבטחה לנו כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היה 79 טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמוה, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם

(5)

מתנת הארץ. הוא שאמר:

ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריה את כל ארץ כנען לאחוזת עולם⁵⁰, באר שתהיה הארץ לישראל אחוזת עולם שלא יירשנה ושלא יושיבוה רק הם. ואם אולי יגלו ממנה ישוּבו אליה כי אחוזת עולם היא להם. לא לערֵג. [וזה הוא סימן גדול לישראל שמיִום שגלו ממנה לא נתישבה שם אומה כלל אבל היא חרבה ושוממה עד שישוּבו אפרוחיה לתוכה י⁵¹].

ב תשכינה שתשרה בישראל. הוא שאמר: והייתי להם לאלהים⁵². כלומר להם לבדם ולא לערֵג. ואשרי העם שהובטח בשלש מתנות כאלה: מלכות בית דוד שלא תפסק לעולם. ושתהיה הארץ הקדושה להם לבדם מתנה לאחוזת עולם. ושתהיה השכינה שורה ביניהם. מה שלא זכו שום אומה מערֵג לאחד מכל אלו. וזהו שאמר דוד: אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו⁵³.

(13) כ' קרי
מה ש
ל' 3

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים כיון שהגיעו לחר הצופים קרעו בגדיהם כיון שהגיעו לחר הבית ראו שיעל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ורעין *מצחק אמרו לו מפנימה אתה מצחקאמר להם: ⁵⁴מפני מה אתם בוכים אמרו לו מקום שכתוב בו *והור הקרב יוכת ועבשיו שיעלים הלכו בו ולא נבכה אמר ישיה⁵⁵ להן לכך אני מצחק דכתיב *ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיה וכו' מה ענין אוריה אצל זכריה אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה ⁵⁶בנבואתו של אוריה באוריה כתיב *לכן בגללכם כתיב *ציון שדה הרריש [וגו'] בזכריה כתיב *עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה הייתי מתוירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלישן הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו*:

(14) Pro ne
אכיל

של אוריה הייתי מתוירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת בלישן הזה אמרו לו עקיבא ניחמתנו עקיבא ניחמתנו*:

1 לטובי כ' דולאי גם רב"ק מודה דים נהנעש ענ שרנן טימ כתיב על התחלה על ירושלים זוכה וזואה בשמחה כ' אבל אמר מה שחם המעשרים מהם על חורבן הבית מעטם נשיל שחם רואים שהם טובדי פטרת בוכים ויוכנין בעה והשקט לכך אני משחק אם לטובי רעו כך כ' ומ"ש בלא שופל יולא מביח קק כ' וכשניו שועלים הלכו בו ולא נבכה אמר להם לכך אני משחק דכתיב כ' יש לדקק שהרי הכיב היה המעשר ט"ו שאל על זה היה דוב לבט וגו' על כן ליון שחם שועלים הלכו בו ומה ענין ל' כנבואות של אוריה וזכריה זה לזה דהנה נבואתם נלא זה שפורטת וזה בנחמות יושלים ויהי דולאי גם רב"ק היה המעשר נבואתו תקום המקדש חרב ועל הסתלקות השכינה יושלים היה קודם כ"כ פתחה כשהגיע להר צופים והכיבא שיהיה המעשר היטי על טמנות החורבן נבואתו שועלים הלכו בו שסתלקה השכינה מעם שהמקדש חרב כמ"ש בחללת המקדש על הר ליון ושחם אך תמה שהם נחמו טבה ועטם על המעשר והמרו תקום שכתוב בו והור הקרב יוכת ועבשיו שועלים הלכו בו ורל המקום מקודם כ"כ שהור הקרב וגו' פכשו יסיה בו חיה שלה שאר חרב תלין יושב ורל דבולת טמנות החורבן שסתלקה השכינה מעם סיו המעשרין על שהמקום השובל דתשע שיהו המעשרים על הספלות הגדולה ששחם כה והשועלים הלכו בו ולא פטבו"ם ארס לא היו המעשרין כ"כ ט"ו אמר לכך אני משחק שהור חרב והשועלים הלכו בו ולא פטבו"ם

2 לכן נחם רוח ממנו ימנך במקום המערה כזה להתיישב עם אדמתה ונתת עשיה וגו' ויהיה כמה שנים היו זורעין בה ולא היה עשיה פירות כריי שלא יהיה להן נחת רוח ממנו יתנך כ"כ בל"ה וז"ל כנאוריה מה כתיב בגלגלם ליון שרס ממרס ריל שיהיה ליון חרב וקדה מתרס ר"ל רק שדה ניר ולא שדה זרע שלא יהיה לבוס בשל חיים בה נחת רוח רק שיהיה שרס נחש לא חתמת וחתר רב"ק ושכשו שאני רואה נבואתו של אוריה קיימת ששועלים הלכו בה ואין זה ישוב טובדי בוכים רק בשדה המרושה ואינה זרופה כמ"ש שאין תנחית בה כלום שלא יתיישבו בה השב"ם ונקט ששיל כדק באתרו נגדה עז"מ כדמסיק מטלה מני כרנא שהשועל אינו מוליח מפרה המרושה כלום כפשו"י ופירך כן נבר ליון שהיא שרס המרושה ואף ששיל שיהיה בה שיואל מביח ק"ק אף לו אין נחת רוח עם שאין מוליח עם כלום ולכך אני משחק שהלך בה שיואל מביח ק"ק אף יבראל יושבין עליה ושמה היא ארץ רעה ממנה שאין לבוס ב"ח נחת רוח בה וכל זה פירות נבואתו של זכריה שלא יהיה ירושלים מיושב ואין לבוס ב"ח נחת רוח בה ממנו יתנך כ"כ עד וכן בגלגלם שיתקיים נבואתו עוד ישבו זקנים וזקנות וגו' שמישיב ירושלים נתן כנחמה יהיה ליושביה ישרתי נחת רוח בה יתנך כ"כ ואמר גלבון הזה א"ל עקיבא נחמתנו כו' כפלו הדברים ט"ו שני המעשים שזכר כי מליט כל הנחמות כלשון כפול נחמו נחמו עמי ובכן ינחמתי אלהינו בתהכב בזימנו חתן:

(15) מ כשלא
רע

(6)